

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ant.

473

d

Ant.
473^d

<36612036880015

<36612036880015

Ant. 473d
ANNIVERSARIA
IN
MAGISTRATUS ACADEMICI MUTATIONE
SOLENNIA
CELEBRANDA INDICIT
UNIVERSITATIS REGIAE HAVNIENSIS
RECTOR
OLAUS LUNDT BANG
MEDICINÆ DOCTOR ET PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS
CUM
SENATU ACADEMICO.

HAVNIAE 1825.
DE PRIVATIS ROMANORUM SACRIS DISSERUIT
HISCE SOLENNIBUS PROLUSURUS DR. BIRGERUS THORLACIUS, PROF. ELOQ. LAT.
TYPIS DIRECTORIS JANI HOSTRUP SCHULTZII,
AULÆ ET UNIVERSITATIS TYPOGRAPHI.

= T. 28. XI. 43

21A

Ex quo paucis abhinc lustris repertum fuerat *M. T. Ciceronis* de re publica opus, coeperunt eruditorum animi ad libros ejusdem auctoris de legibus magis quam antea converti, præcipue cum simul, detectis novis jurisprudentiæ Romanæ fontibus, incognita huc usque lux uti multis juris Romani partibus, ita plurimis operum magni istius viri locis, vel affusa jam esset, vel affundi posse jure speraretur. Patuere ita magis magisque non solum populi Romani in suo pariter ac orbis regiminæ moderatio, prudentia, solertia, sed sapientiorum quoque, qui in eodem eminebant, virorum evectiora animi sensa atque cogitata de civitatis gubernatione, de legislatione aliisque, quæ quo magis populi alicujus nobilior humaniorque pars pensitare reperitur, eo magis talis natio bonorum omni tempore hominum existimationem mereri sine dubio censebitur. Duo ista Ciceronis opera, de republica et de legibus, argumento prorsus coherentia, continuis quoque annis edita fuisse videntur, illud a. u. c. 700, hoc a. 701. In priore sibi proposuerat auctor explicare, quem optimum esse existimaret civitatis statum, tamque probare, nullam omnium rerum publicarum, aut constitutione, aut descriptione, aut disciplina conferendam esse cum ea, quam majores Romanorum ipsis reliquissent. In posteriore id agebat, ut ad legum omnium fontem, divinam videlicet humanamque rationem, regrediendo ostenderet, in civitatum legibus respiciendum semper esse ad aliquid vulgari mortalium tenuitate majus, nimirum ad id quod in natura humana nobilissimum sit deoque proximum; utque altiore hunc

scopum ob oculos habentes leges, quid ingenio cujusque populi conveniret, tanto diligentius considerarent; cum vero sibi persvasisset, priscum civitatis Romanæ fundamentum, quod leges XII tabularum continerent, nationis ingenio universe valde accommodatum esse, magisque aliquot post tot seculorum decursum additamenta, quam graves in rei publicæ regimine mutationes desiderare, ratione hujus civitatis habita talem adumbravit legislationem, quæ et philosophicis et popularibus tunc postulatis satisfacere posset. Licet plus quam dimidia operis pars interierit, non tamen valde falli videmur, si ea sequentes, quæ conjectare jubent vel ipse Cicero, vel antiqui scriptores qui hoc opus legerant, credamus argumentum librorum sic distributum fuisse; ut expositis 1mo libro legislationis universæ principiis, omnibus sequentibus hæc ad civitatem Romanam applicuerit, agendo nempe libro 2do de religione, libro 3to de magistratibus, ultimis vero tribus, qui deperditi sunt, 4to, ut videtur, de magistratuum potestate, 5to de jure publico, et libro 6to de jure civili. Quod ergo in opere de re publica efficere studuerat Tullius, ut ab ideis philosophicis, maxime Platoniciis, progressus, in his tamen non subsisteret, sed eas ad civitatis, re factoque exstantis, constitutionem ad optimum statum conformandam applicaret, idem in libris de legibus in legislatione tentavit, talem videlicet hanc proponere, quæ uti legum optimarum, philosophice cogitarum, ita civitatis Romanæ, qualis melioribus temporibus florisset, rationibus esset accommodata.

§. 1. Cum statuissem in hac pluribusque scriptiunculis gravio-rem aliquem librorum de legibus locum diligentiori disquisitioni sub-icere, effatum Ciceronis, quod L. II. c. 9. §. 22. legitur, ab antiquissimis temporibus derivatum: *Sacra privata perpetua manento*, accurate examine dignum censebam, cum, quia Tullius ipse deinceps ca-

pitibus L. II^{di} 19-21. §phis 47-54. longius (licet finis injuriâ temporis perierit) de eo commentatus cernitur, tum, quod istud placitum cum interioribus civitatis Romanæ rationibus cohesisse animadvertitur. Qvam grave habendum, quantumque civitatis intersit, meliorum familiarum opulentiam servari, Romanos profecto non fefellit; id quod ex comitiorum curialium instituto, per 7 secula ad reipublicæ liberæ finem et deinceps quoque manente, satis luculentum est. Verum ipsa comitia curiata fuisse, in quibus sacrorum familiarum cum opibus pruderenter connexorum translatio facta sit, deinceps videbimus. Haud neglexere Jurisconsulti Celeberrimi, uti seculo XVI^{to} Franciscus Balduinus, Atrebatensis, in *Jurisprudentia Muciana*,*) seculo nostro Savigny, insigne Berolini decus, in singulari de sacris privatis publicisque tractatu,**) aliique, ex penitissimis juris Romani recessibus difficilem illam, quæ capitibus 19-21. Libri II^{di} de Legibus continetur, sectionem illustrare; sed in magna satis editorum operis istius Ciceronianâ copia parciores fuisse videntur philologi in lege de sacris privatis, ad antiquorum exemplum a Tullio proposita, ex variis antiquitatis Romanæ partibus, et ex priscis monumentis explicanda. Cum crederem operæ pretium facturum, remque et ad literas et ad humanitatem frugiferam suscepturum, qui id aggrederetur, animo constitui in hac I^{ma} disquisitionis parte ea circumspicere, quæ antiquitas Romana ad legem allatam recte intelligendam suppeditet, in II^{da} numos et inscriptiones de eadem re consulere, et denique in III^{tia} afferre, quæ de Ciceronis in

*) cfr. Fr. Balduini *Jurisprudentia Romana & Attica*. Lugd. Batav. 1738. Vol. I. Fol. p. 467-480.

**) inserto Ephemeridi, quæ inscribitur: *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft*, herausgeg. von Savigny, Eichhorn und Göschen, 2ter Band. Berlin 1816. 8vo. p. 362-404.

hanc legem commentario maxime probabilia videantur. Primam partem nunc dabimus; cæteræ, uti res ferent, suo tempore sequentur.

§. 2. *Sacra privata* vix melius definiri possunt, quam Pauli verbis, quæ in editionibus librorum Sexti Pompeji Festi de verborum significatione,*) ex bonis certe fontibus petita, leguntur; ut videlicet *sacra* sint, quæ *pro singulis hominibus, familiis, gentibus* sunt, opponanturque publicis sacris, "quæ publico sumtu pro populo fiunt, quæque fiunt pro montibus, pagis, curiis, sacellis." Accuratus quidem Paulus, alioquin Festi Pompeji epitomator, quam Festus ipse, in hac re versatus est; nam Festo auctore "privata sacra appellabant, quæ pro singulis hominibus et familiis, publica, quæ pro populo fiebant." De sacrorum publicorum ratione disserere nunc nec vacat, nec necesse est. Livius ea gentilitiis opposuit;**) et Labeo,***) celeberrimus Jurisconsultus, eadem popularia vocaverat, "quæ omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt, uti fornacalia, parilia," cæt. Patet ergo, in publicis sacris distinguenda esse quæ pro tota civitate fierent, ab iis, quæ pro singularibus populi classibus, communiter tamen, susciperentur. Sed sacrorum privatorum triplex præcipue diversitas observanda: gentilitia, familiarum, hominum singulorum. *Gentilitia* erant, quæ in gente quavis celebrabantur. Nuncupaverat M. T. Cicero****) "gentiles, qui inter se eodem essent nomine." Huic asserto

*) Ex editione *Andree Dacerii*, in usum Delphini. Lutetiae Parisiorum 1681, forma quarta p. 403. ad vocem: publica sacra.

**) V, 52. An *gentilitia* sacra ne in bello quidem intermitteri, *publica* sacra et Romanos deos etiam in pace deseri placet.

***) Festus in v. *popularia sacra*.

****) Topica §. 6.

Cincius olim et deinceps Festus subscribere, hic enim:*) "*gens* illa appellatur, quæ ex multis familiis conficitur: *gentilis* dicitur et ex eodem genere ortus, et is, qui simili nomine appellatur, ut ait Cincius: gentiles mihi sunt, qui meo nomine appellantur." Probare studuit recentissimis annis Celeberr. Niebuhr, **) in gentibus Romanis vetustissimis, non stirpes modo, familiarum deinceps matres, sed sodalitia, patriciæ auctoritatis posthac columnina, esse cogitanda. Potuisset forte vir acutissimus ex numeris plura sententiæ suæ argumenta repetere. Num vera omni ambitu sit hæc hypothesis, res est altioris indaginis. Sed nobis sufficit hoc loco tenere, quod nemo diffitebitur, tres appellationes, quas bonis temporibus quisque Romanus haberet, videlicet nomen, cognomen, prænomen expressisse gentem, familiam, hominem. Constat, gentes, seu stirpes, in plures familias sensim abiisse, has ab illis propagatas gentium sacra suscepisse, atque singulas familiarum personas interdum singularia sacra pontificum permissu apud se induxisse. Sic in sacris privatis tria distinguenda occurrunt: sacra gentilitia, sacra *familiarum*, sacra singulorum. Hoc rei naturæ adeo consentaneum est, ut de eo vix dubium esse posse videatur. Si juxta Ciceronem ***) sacra erant semper conservanda, et deinceps familiis prodenda; si ex scriptoribus Plinius et Macrobius, †) ex monumentis numi atque inscriptiones in pluribus familiis sacra et ostendant et nominant, haud facile ambiges, familiarum sacra inter Romanos fuisse. ††) Singulis denique hominibus

*) p. 164. ad v. *gens* & *gentilis*.

**) Römische Geschichte T. I. p. 229. seqv. 260. gentes *Etruscas* esse statuit.

***) de Legibus II, 19.

†) Plinius Hist. Nat. XXXIV, 38, Macrobius Saturnal. I, 16.

††) ideo illustrissimo Savignio assentiri non possum, id neganti l. c. p. 383 et 398.

Ant.
473^d

<36612036880015

<36612036880015

Ant. 473.d
ANNIVERSARIA
IN
MAGISTRATUS ACADEMICI MUTATIONE
SOLENNIA
CELEBRANDA INDICIT
UNIVERSITATIS REGIAE HAVNIENSIS
RECTOR
OLAUS LUNDT BANG
MEDICINÆ DOCTOR ET PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS
CUM
SENATU ACADEMICO.

HAVNIAE 1825.
DE PRIVATIS ROMANORUM SACRIS DISSERUIT
HISCE SOLENNIBUS PROLUSURUS DR. BIRGERUS THORLACIUS, PROF. ELOQ. LAT.
TYPIS DIRECTORIS JANI HOSTRUP SCHULTZII,
AULA ET UNIVERSITATIS TYPOGRAPHI.

= T. 28. XI. 43

21A

Bayrische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Ex quo paucis abhinc lustris repertum fuerat *M. T. Ciceronis* de re publica opus, coeperunt eruditorum animi ad libros ejusdem auctoris de legibus magis quam antea converti, præcipue cum simul, detectis novis jurisprudentiæ Romanæ fontibus, incognita huc usque lux uti multis juris Romani partibus, ita plurimis operum magni istius viri locis, vel affusa jam esset, vel affundi posse jure speraretur. Patuere ita magis magisque non solum populi Romani in suo pariter ac orbis regimine moderatio, prudentia, solertia, sed sapientiorum quoque, qui in eodem eminebant, virorum evectiora animi sensa atque cogitata de civitatis gubernatione, de legislatione aliisque, quæ quo magis populi alicujus nobilior humaniorque pars pensare reperitur, eo magis talis natio bonorum omni tempore hominum existimationem mereri sine dubio censebitur. Duo ista Ciceronis opera, de republica et de legibus, argumento prorsus coherentia, continuis quoque annis edita fuisse videntur, illud a. u. c. 700, hoc a. 701. In priore sibi proposuerat auctor explicare, quem optimum esse existimaret civitatis statum, tumque probare, nullam omnium rerum publicarum, aut constitutione, aut descriptione, aut disciplina conferendam esse cum ea, quam majores Romanorum ipsis reliquissent. In posteriore id agebat, ut ad legum omnium fontem, divinam videlicet humanamque rationem, regrediendo ostenderet, in civitatum legibus respiciendum semper esse ad aliquid vulgari mortalium tenuitate majus, nimirum ad id quod in natura humana nobilissimum sit deoque proximum; utque altiore hunc

scopum ob oculos habentes legislatores, quid ingenio cujusque populi conveniret, tanto diligentius considerarent; cum vero sibi persvasisset, priscum civitatis Romanæ fundamentum, quod leges XII tabularum continerent, nationis ingenio universe valde accommodatum esse, magisque aliquot post tot seculorum decursum additamenta, quam graves in rei publicæ regimine mutationes desiderare, ratione hujus civitatis habita talem adumbravit legislationem, quæ et philosophicis et popularibus tunc postulatis satisfacere posset. Licet plus quam dimidia operis pars interierit, non tamen valde falli videmur, si ea sequentes, quæ conjectare jubent vel ipse Cicero, vel antiqui scriptores qui hoc opus legerant, credamus argumentum librorum sic distributum fuisse; ut expositis 1mo libro legislationis universæ principiis, omnibus sequentibus hæc ad civitatem Romanam applicuerit, agendo nempe libro 2do de religione, libro 3to de magistratibus, ultimis vero tribus, qui deperditi sunt, 4to, ut videtur, de magistratuum potestate, 5to de jure publico, et libro 6to de jure civili. Quod ergo in opere de re publica efficere studuerat Tullius, ut ab ideis philosophicis, maxime Platoniciis, progressus, in his tamen non subsisteret, sed eas ad civitatis, re factoque exstantis, constitutionem ad optimum statum conformandam applicaret, idem in libris de legibus in legislatione tentavit, talem videlicet hanc proponere, quæ uti legum optimarum, philosophice cogitarum, ita civitatis Romanæ, qualis melioribus temporibus florisset, rationibus esset accommodata.

§. 1. Cum statuissem in hac pluribusque scriptiunculis gravio-rem aliquem librorum de legibus locum diligentiori disquisitioni subijcere, effatum Ciceronis, quod L. II. c. 9. §. 22. legitur, ab antiquissimis temporibus derivatum: *Sacra privata perpetua manento*, accuratiora examine dignum censebam, cum, quia Tullius ipse deinceps ca-

pitibus L. II^{di} 19-21. §phis 47-54. longius (licet finis injuriâ temporis perierit) de eo commentatus cernitur, tum, quod istud placitum cum interioribus civitatis Romanæ rationibus cohæsisse animadvertitur. Qvam grave habendum, quantumque civitatis intersit, meliorum familiarum opulentiam servari, Romanos profecto non fefellit; id quod ex comitiorum curialium instituto, per 7 secula ad reipublicæ liberæ finem et deinceps quoque manente, satis luculentum est. Verum ipsa comitia curiata fuisse, in quibus sacrorum familiarium cum opibus pruderenter connexorum translatio facta sit, deinceps videbimus. Haud neglexere Jurisconsulti Celeberrimi, uti seculo XVI^{to} Franciscus Balduinus, Atrebatensis, in *Jurisprudentia Muciana*,*) seculo nostro Savigny, insigne Berolini decus, in singulari de sacris privatis publicisque tractatu,**) aliique, ex penitissimis juris Romani recessibus difficilem illam, quæ capitibus 19-21. Libri II^{di} de Legibus continetur, sectionem illustrare; sed in magna satis editorum operis istius Ciceronianâ copia parciores fuisse videntur philologi in lege de sacris privatis, ad antiquorum exemplum a Tullio proposita, ex variis antiquitatis Romanæ partibus, et ex priscis monumentis explicanda. Cum crederem operæ pretium facturum, remque et ad literas et ad humanitatem frugiferam suscepturum, qui id aggrederetur, animo constitui in hac I^{ma} disquisitionis parte ea circumspicere, quæ antiquitas Romana ad legem allatam recte intelligendam suppeditet, in II^{da} numos et inscriptiones de eadem re consulere, et denique in III^{ta} afferre, quæ de Ciceronis in

*) cfr. Fr. Balduini *Jurisprudentia Romana & Attica*. Lugd. Batav. 1738. Vol. I. Fol. p. 467-480.

**) inserto Ephemeridi, quæ inscribitur: *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft*, herausgeg. von Savigny, Eichhorn und Göschen, 2ter Band. Berlin 1816. 8vo. p. 362-404.

hanc legem commentario maxime probabilia videantur. Primam partem nunc dabimus; cæteræ, uti res ferent, suo tempore sequentur.

§. 2. *Sacra privata* vix melius definiri possunt, quam Pauli verbis, quæ in editionibus librorum Sexti Pompeji Festi de verborum significatione, *) ex bonis certe fontibus petita, leguntur; ut videlicet *sacrâ* sint, quæ *pro singulis hominibus, familiis, gentibus* fiunt, opponanturque publicis sacris, "quæ publico sumtu pro populo fiunt, quæque fiunt pro montibus, pagis, curiis, sacellis." Accuratus quidem Paulus, alioquin Festi Pompeji epitomator, quam Festus ipse, in hac re versatus est; nam Festo auctore "privata sacra appellabant, quæ pro singulis hominibus et familiis, publica, quæ pro populo fiebant." De sacrorum publicorum ratione disserere nunc nec vacat, nec necesse est. Livius ea gentilitiis opposuit; **) et Labeo, ***) celeberrimus Jurisconsultus, eadem popularia vocaverat, "quæ omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt, uti fornacalia, parilia," cæt. Patet ergo, in publicis sacris distinguenda esse quæ pro tota civitate fierent, ab iis, quæ pro singularibus populi classibus, communiter tamen, susciperentur. Sed sacrorum privatorum triplex præcipue diversitas observanda: gentilitia, familiarum, hominum singulorum. *Gentilitia* erant, quæ in gente quavis celebrabantur. Nuncupaverat M. T. Cicero ****) "gentiles, qui inter se eodem essent nomine." Huic asserto

*) Ex editione *Andreas Dacerii*, in usum Delphini. Lutetiae Parisiorum 1681, forma quarta p. 403. ad vocem: publica sacra.

**) V, 52. An *gentilitia* sacra ne in bello quidem intermitteri, *publica* sacra et Romanos deos etiam in pace deseri placet.

***) Festus in v. *popularia sacra*.

****) Topica §. 6.

Cincius olim et deinceps Festus subscribere, hic enim:*) "*gens* illa appellatur, quæ ex multis familiis conficitur: *gentilis* dicitur et ex eodem genere ortus, et is, qui simili nomine appellatur, ut ait Cincius: gentiles mihi sunt, qui meo nomine appellantur." Probare studuit recentissimis annis Celeberr. Niebuhr,**) in gentibus Romanis vetustissimis, non stirpes modo, familiarum deinceps matres, sed sodalitia, patriciæ auctoritatis posthac columnina, esse cogitanda. Potuisset forte vir acutissimus ex numeris plura sententiæ suæ argumenta repetere. Num vera omni ambitu sit hæc hypothesis, res est altioris indaginis. Sed nobis sufficit hoc loco tenere, quod nemo diffitebitur, tres appellationes, quas bonis temporibus quisque Romanus haberet, videlicet nomen, cognomen, prænomen expressisse gentem, familiam, hominem. Constat, gentes, seu stirpes, in plures familias sensim abiisse, has ab illis propagatas gentium sacra suscepisse, atque singulas familiarum personas interdum singularia sacra pontificum permissu apud se induxisse. Sic in sacris privatis tria distinguenda occurrunt: sacra gentilitia, sacra *familiarum*, sacra singulorum. Hoc rei naturæ adeo consentaneum est, ut de eo vix dubium esse posse videatur. Si juxta Ciceronem***) sacra erant semper conservanda, et deinceps familiis prodenda; si ex scriptoribus Plinius et Macrobius,†) ex monumentis numi atque inscriptiones in pluribus familiis sacra et ostendunt et nominant, haud facile ambiges, familiarum sacra inter Romanos fuisse.††) Singulis denique hominibus

*) p. 164. ad v. *gens* & *gentilis*.

**) Römische Geschichte T. I. p. 229. seqv. 260. gentes *Etruscas* esse statuit.

***) de Legibus II, 19.

†) Plinius Hist. Nat. XXXIV, 38. Macrobius Saturnal. I, 16.

††) ideo illustrissimo Savignio assentiri non possum, id neganti l. c. p. 383 et 398.

licuisse specialia habere sacra; modo ea pontificibus indicata et ab illis rite curata essent, non modo Festus et Paulus loco laudato innuunt; verum idem diserte testantur auctor orationis pro domo apud pontifices,*) et Macrobius. In illa Cicero: "Siquid (ait) deliberares, siquid tibi aut piandum, aut instituendum fuisset religione domestica: tamen instituto cæterorum vetere, ad pontificem detulisses." Macrobius ita: "Sunt præterea feriæ familiarum, ut Claudiae familiae vel Æmiliae, seu Juliae sive Corneliae, et siquas ferias proprias quæque familia ex usu domesticæ celebritatis, observat: sunt *singulorum*, ut natalium, fulgurumque susceptione, item funerum, et expiationum." Poterat itaque hæc tertia classis, vel singulorum hominum, vel propria, vel domestica sacra appellari.

§. 3. Quænam numina in privatis sacris culta fuerint, longe disquirere haud necesse est. Gentes familiasque quod attinet, plurimæ cogitari possunt rationes, a mythicis traditionibus, ab historia, ab hominum Romam migratione vel deductione aliisque occasionibus petitæ, cur unum alterumve deum vel heroem tutelarem præ aliis sibi elegerint privataque religione coluerint. In singularibus domesticisque sacris idem evenisse cernitur. Conjecturas de his innumeras, magis minusve probabiles, concipiendi campum amplissimum numi præcipue familiarum offerunt; in quem divagari nunc non licet. Satis ergo habebimus observare, quod, quando ex Italia oriundæ gentes, familiae, vel singuli homines, uti Sabini, Samnites, Campani, Etrusci cæt. Romæ

*) Ejus authenticam negaverunt viri sagacissimi Jer. Markland et F. A. Wolff, defendit J. M. Gesnerus. Non hic locus est, isti liti me immiscendi, in qua homines *κρίνωται* crisi suæ forte nimium indulserunt; sed si vel hæc oratio Ciceronis non esset, in questione tamen de antiquitate Romana consuli merebatur, cum infra sec. post Chr. adum vix deprimi queat.

quacunque de causa domicilium ponere juberentur, non mirum sit, eos Italica ista sacra in privatis suis religionibus Romæ perennia servasse, consulto tamen et probante Pontificum collegio; quod quoque audiendum semper esset, ubi in domesticis sacris quid vel novandum vel instaurandum foret. In religionibus peregrinis, Græcis, Asiaticis, Ægyptiacis, universe non Italicis, Romani pro sua prudentia cauti admodum fuisse cernuntur, quæ tamen circumspectio Regum tempore minus erat necessaria, quam seculo V^{to} post U. C. et sequentibus; quibus latius patens, et extra Italiam extensum, imperium sensim ostendebat, quid a nimia religiones externas inducendi facilitate esset metuendum. Insigne hujus rei documentum habemus Senatusconsultum de Bacchanalibus. Cicero in operis de Legibus l. II^{do} normam legislationis religionis proponens has rationes secutus est: ut, quo cautiores in peregrinis sacris adsciiscendis, tanto tenaciores religionum semel adoptatarum, cum publicarum, tum privatarum, cives esse jubeat. Ex capitibus 8 & 9, ea quæ ad rem nostram faciunt, hic adponemus. "Ad divos adeunto caste: pietatem adhibento: opes amovento. Qui secus faxit, Deus ipse vindex erit. *Separatim nemo habessit Deos; neve novos, sive advenas, nisi publice adscitos, privatim colunto.* Constructa a patribus delubra in urbibus habento; lucos in agris habento, et larum sedes; *ritus familiæ patrumque servanto.* Divos et eos, qui coelestes semper habiti, colunto, et ollos quos endo coelo merita locaverunt, Herculem, Liberum, Æsculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum: ast olla, propter quæ datur homini assensus in coelum, Mentem, Virtutem, Pietatem, fidem: earumque laudum delubra sunt: *nec ulla vitiorum sollemnia obeunto*..... Quo modo ritumque sacrificia *privatim* et publice fiant, discunto ignari a publicis sacerdotibus..... Nocturna mulierum sacrificia ne sunt, præter olla, quæ pro populo rite fiant:

neve quem initiant, nisi, ut assolet Cereri, Græco sacro..... Cante vota reddunt. Poena violati juris esto. Quocirca nequis agrum consecrato; auri, argenti, eboris sacrandi modus esto. *Sucre privata perpétua manento.* Deorum manium jura sancta sunt. Leto datos divos habento: sumtum in ollos luctumque minuunt." Dum longa capitum serie Tullius in hanc legum de sacris privatis delineationem ipse commentatur, Lectorem benevolam ad hunc commentarium ablegamus, certi quidem, fore ut hujus lectionis haud poeniteat, nisi quod in hac sectione capita quædam temporis injuria deleverit. Adponimus modicum alterumque auctoris effatum,*) cum re nostra proxime cohærens: "Suos deos, aut novos, aut alienigenas coli, confusionem habet religionum, et ignotas cærimonias nostris sacerdotibus"..... "Neque ea, quæ a majoribus prodita est, cum dominis, tum famulis, posita in fundi villæque conspectu, *religio Larum* repudianda est"..... "Jam *ritus familiæ* patrumque servare, id est (quoniam antiquitas proxime accedit ad deos) a diis quasi traditam religionem tueri."

§. 4. Dum numina memoramus, in sacris privatis culta, haud prætermittenda est *Penatium Larumque***) mentio, ex quibus illi præcipue ad gentilitia; hi maxime ad familiarum et domestica sacra pertinuisse censendi sunt. Penatium religionem origine tenuis a mysteriis Samothracicis progressam fuisse, evictum nunc videtur. Castorem & Pollucem, cultus Cabirici partem, in multis gentium et familiarum numis obvios, huc respicere, non est dubium. Lares domutim custodes, vel maxime hic expectandi erant; illi enim in foco stabant, illo-

*) Capp. 10, 11.

**) conferatur de hac re Diss. de Diis Romanorum Laribus et Penatibus auct. J. J. Müller. Hafniae 1811. 8vo.

rum nemo Romanus in quacunque vitæ sorte, quocunque evento, erat immemor; illos imprimis in quavis insigniore vitæ mutatione venerabundus colebat. Lararium, sive Larum in domus atrio repositorium, non quidem sæpe nominant antiqui, nec ante Lampridium hæc appellatio in antiquo aliquo scriptore occurrit; sed quæ in vita quotidiana sunt obvia, scriptores hac ipsa de causa, quod nimis nota sint, sæpe reticere animadvertimus. Præter locum Ciceronis nuper laudatum, in quo Larum religionem nominatum vidimus, idem orator in libro de Legibus II^{do} *) contra Clodium sic declamat: "Omnia perditorum civium scelere, discessu meo, religionum jura polluta sunt, vexati nostri *Lares familiares*, in eorum sedibus exædificatum templum Libertatis." Hoc ipsam erat, quod argumentum suppeditabat orationi pro domo sua ad pontifices, Tullio vulgo tributa. Patriæ scil. ille redditus post non longum exilium, in quod Clodio auctore et actore pulsus fuerat, istam orationem statim habuisse credebatur, in qua id agebat, ut domum suam, in tarbis Clodianis publicatam et eversam, et dein, ne profana unquam fieri posset, Libertati consecratam, neque publicari neque consecrari potuisse ostenderet. Ad rem nostram facit locus, Cicerone haud indignus, qui de domesticis sacris hæc habet: **) "Quid est sanctus, quid religione munitus, quam domus uniuscujusque civium? Hic aræ sunt, hic foci, hic *dii penates*; hic sacra, religiones, caerimonie continentur; hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit. Qvo magis est furor istius ab auribus vestris repellendus, qui, quæ majores nostri religionibus tuta nobis et sancta esse voluerunt, ea iste non solum contra religionem labefactavit, sed etiam ipsius religionis nomine evertit."

*) c. 17.

**) c. 41.

§. 5. Quos ritus, quas caerimonias *sacra privata* poposcerint, quæ omnino *ad illa rite obeunda observata fuerint*, nimis parce scriptores veteres nobis explicuerunt. Præter pauca, quæ in Libro Ciceronis de Legibus II^{do} leguntur, et quæ Festus passim affert, non multa de his sciuntur, nisi quæ duæ orationes, pro domo ad pontifices, et de haruspicum responsis,*) nobis servarunt. Uti in illa examinabat auctor, num rite an secus Clodius, cum ad plebejos transiret, sacra domus patriciæ deposuerit, et in sacra plebejæ gentis adoptatus fuerit, rursusque quam recte et religioni convenienter dirutæ Ciceronis domui aliam substituerit, Libertatique dedicaverit; ita in hac disquirat, ad quem pertinêat haruspicum de fatali, qui putabatur, in agro Latiniensi audito strepitu, responsum Senatui datum: "loca sacra & religiosa profana haberi." Cum nempe Clodius Ædilis curulis in concione dixisset, in ea causa domum esse Ciceronis, quæ ab ipso consecrata, (reddita Tullio) profana censi deberet, istud responsum Cicero in Clodium retorquet, et factis historicis probare studet, Clodium ejusque amicos, sacella arasque ædium, cum suarum tum publicarum, cædibus sceleribusque profanasse, cum contra Tullii domus tribus judiciis esset liberata. Ex istis aliisque fontibus unam et item alteram observationem hic sublegemus. a) *Ubi sacra privata sive inchoanda*, sive ab una familia ad alteram *transitura* erant, *ad collegium pontificum res deferrebatur*. Luculenta sunt hac de re oratoris ad pontifices verba:**) "Quid est aut tam arrogans, quam de religione, de rebus divinis, caerimoniis, sacris, pontificum collegium docere conari; aut tam stultum,

*) de hujus orationis authentia idem valet, quod antea p. 8. de oratione pro domo observavimus.

**) c. 13.

quam si quis quid in vestris libris invenerit, id narrare vobis; aut tam curiosum, quam ea scire velle, de quibus majores nostri vos solos et consuli et scire voluerunt?"..... "Quæ causa cuique sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ sacrorum, quæri a pontificum collegio solet."..... Hic "non ætas ejus, qui adoptabat, quæsitæ est, ut in Aufidio, Pupio, aliis.....; quas adoptiones, sicut alias innumera- biles, hereditates nominis, pecuniæ, sacrorum, secutæ sunt. Tu...., neque amissis sacris paternis, in hæc adoptiva venisti. Ita perturba- tis sacris, contaminatis gentibus, et quam deseruisti et quam polluisti, jure Quiritium legitimo tutelarum & hæreditatum relicto, factus es ejus filius contra fas, cujus per ætatem pater esse potuisti." b) Reli- gionum privatarum partes hæc leves fuere: *sacellum* & *aræ*. De his ita orationis de haruspicum responsis auctor:*) "De mea domo dicere tu (Clodi) audes? Committe vel consulibus, vel senatui, vel collegio pontificum tuam. Ac mea quidem tribus judiciis liberata est; at in iis ædibus, quas tu, Q. Seio equite Romano, viro optimo, per te apertis- sime interfecto, tenes, *sacellum* dico fuisse et *aras*..... Quum de domo tua dixerò; in qua tamen ita est inædificatum *sacellum*, ut alius fecerit, tibi tantummodo sit demoliendum, tum videbo, num mihi ne- cesse sit, de aliis etiam aliquid dicere." Ad *sacella* curanda ceremo- niasque religiosas ibi rite suscipiendas pertinuisse videntur *æditi* et *sacerdotes familiarum*, quos inscriptiones Latinæ subinde memorant; atque in iis deorum gentiliciorum statuas vel imagines, uti in *larario*, in *ara* aut in *foco* *Lares familiares* et *domesticos* positos fuisse credi- mus. c) Si *patrifamilias* placeret in cultus domestici exercitio *vel tantillum* quid mutare vel *novare*, licebat id demum pontifice consulto.

*) c. 14 et 15.

Hinc illa ad Clodium directa Ciceronis objurgatio:*) "Siquid delibera-
res, siquid tibi aut piandum aut instituendum fuisset religione dome-
stica: tamen instituto cæterorum vetere, ad pontificem detulisses?"
d) Per matrimonium**) *sacra privata cum uxore communicabantur*,
ita ut illa hunc cultum durante confugio cum marito prorsus participa-
ret. Id exprimitur hac formula: nuptiæ sunt..... divini et humani
juris communicatio. e) Videtur *lex Papiria* quæ tribunum plebis ha-
bebat auctorem (veterem quidem, sed cujus ætatem haud certo novi-
mus) ad privata quoque sacra pertinuisse, cum *vetabat injussu plebis*
*ædes, terram, aram consecrare.****) Clodius, Tullii inimicus, con-
tendebat, domus Tullianæ consecrationem, post Ciceronis reditum so-
lenniter factam, irritam esse, quia illa injussu plebis esset suscepta.
Oratio pro domo hoc refellere studet, armis haud satis validis, (nam in
turbis publicis ne in justa quidem causa omnia ex ritu necessaria ob-
servantur) sed convenienter tamen Tullii ingenio, a dominatione plebis
abhorrenti; operæque pretium est locum longiorem, qui de ea re com-
mentatur, apponere. Improbabat Cicero dedicationem suæ domus, ceu
Libertati sacratæ, a Clodio factam, quod non affuerat collegium Pon-
tificum, sed unus tantum pontifex, isque frater uxoris Clodii, adole-
scens imperitus, novus sacerdos, sororis precibus, matris minis adduc-
tus, mente & lingua titubante. "Quid, inquit, in dedicatione, nonne,

*) pro domo c. 51.

**) Sequor in his *Savignium* Jctum Celeberr. l. c. p. 405-6. Gentilicia sacra, qua-
tenus domesticæ religionis pars haud ambigua erant, participasse uxorem non
dubito; sed quando sacra gentilicia a pluribus ad eandem gentem pertinentibus
in sacello templi publici celebrabantur (cfr. Orat. de harusp. resp. c. 15), femi-
nas ad hæc non admissas fuisse, facile concedo.

***) Orat. pro domo cc. 49. 50 53.

et quis dicat et quomodo, quæritur? An tu hæc ita confundis et perturbas, ut, quicumque velit, quod velit, quomodo velit, possit dedicare? quis eras tu, qui dedicabas? quo jure? qua lege? quo exemplo? qua potestate? ubi te isti rei populus Romanus præfecerat? Video enim esse *legem veterem tribuniciam, quæ vetet injussu plebis ædes, terram, aram consecrare*. Neque tum hoc ille Q. Papirius, qui hanc legem rogavit, sensit, neque suspicatus est, fore periculum, ne domicilia aut possessiones indemnatorum civium consecrarentur. Neque enim id fieri fas erat, neque quisquam fecerat, neque erat causa, cur prohibendo, non tam deterrire videretur, quam admonere. Sed quia consecrabantur ædes, non privatorum domicilia, sed quæ sacræ nominantur. Consecrabantur agri, non ita ut nostra prædia, siquis vellet; sed ut imperator agros de hostibus captos consecraret: statuebantur aræ, quæ religionem afferrent, si loco essent consecratæ: hæc, nisi plebs jussisset, fieri vetuit. Quæ si tu interpretaris de nostris ædibus atque agris, non repugno. Sed quæro, quæ lex lata sit, ut tu ædes meas consecrares: ubi tibi hæc potestas data sit; quo jure feceris."

f) Ad privatam religionem quoque relatum fuisse a nonnullis jus sepulcrorum, patet ex M. T. Ciceronis de ista re observationibus L. II. de Legibus cc. 23-26. Quia vero id Tullio ipso iudice haud adeo arcte cum illa nexum erat, de eo hic non multis disseremus, sed modo notabimus, quod ad sacrorum privatorum rationes nosse interest, statuisse collegium pontificum in tali quæstione: *locum publicum non posse privata religione obligari*. "Sic decretum*) a pontificum collegio, non esse jus, in loco publico fieri sepulcrum. Nostis extra portam Collinam ædem Honoris: et aram in eo loco fuisse, memoriæ pro-

*) c. 23.

ditum est; ad eam cum lamina esset inventa, et in ea scriptum: DOMINA HONORIS; ea causa fuit hujus ædis dedicandæ. Sed cum multa in eo loco sepulcra fuissent, exarata sunt.”

§. 6. Lex a Cicerone (de Legib. II. 9.) proposita sic habebat: Sacra privata *perpetua manento*. Quomodo hanc perpetuitatem intellectam velit, ipse deinceps (c. 19-21) explicat, simulque principium statuit, uude in quæstionibus de hac re, ut argutiis caveatur, progrediendum censeat, non difficile credens, quæcunque nova causa consultatione acciderit, ejus tenere jus, cum scias, a quo sit capite repetendum. ”De sacris (ait) hæc sit una sententia, ut *conserventur* semper, et deinceps *familiis prodantur*, et, ut in lege posui, perpetua sint sacra. Hoc uno posito, hæc jura pontificum auctoritate consecuta sunt, ut ne morte patrisfamilias sacrorum memoria occideret, iis essent ea adjuncta, ad quos ejusdem morte pecunia venerit.” Oritur hic quæstio: num ista lex XII tabulis inserta fuerit. Hotomannus, Rittershusius, Funccius al. non dubitabant eam ipsis verbis a Cicerone allatis, quibus certe nil simplicius, in tabula XI^{ma} ponere. Recentissimus istarum tabularum commentator Dirkens*) eam inde excludit, recte contendens (quæ est viri in crisi sagacitas) Tullium ipsum id nusquam asseruisse, neque ex ejus verbis id sequi. Cum vero legis a Cicerone hic laudatæ forma pariter ac materia eam habeat simplicitatem, quam XII tabulæ præ se ferunt, cumque ea in Populi Romani ingenio et legislatione prorsus inveteraverit, silentium Tullii vix sufficere videtur ad sententiam, quæ multis doctis viris placuit, labefactandam; præsertim

*) in libro solidæ eruditionis Lipsiæ 1824 forma 8va edito: *Uebersicht der bisherigen Versuche zur Kritik und Herstellung der Textes der Zwölf-Tafel-Fragmente*, p. 657-38.

cum ex aliis Ciceronis locis constet, ipsum leges XII tabularum et omnino maximi fecisse, et in his libris eas, licet raro singulas nominet, legislationis a se propositae fundamentum posuisse. Cum sacrorum privatorum translatio, ut mox videbimus, in comitiis curiatis, omnium antiquissimis fieret, et in gravissimis, quae haec comitia occuparent, jure poneretur, satis patet, nil obstare quominus legem tam simplicem, et cum civium salute cohaerentem, in fundamento civitatis, lege videl. XII tabularum expectemus. Perspiciebant reipublicae gubernatores, quanti momenti esset opum in familiis conservatio ideoque pontifices pecuniam sacris conjungi volebant. "Sacra (ait Cicero) *) cum pecunia **) pontificum auctoritate, nulla lege, conjuncta sunt." Sed cum sacra privata sibi adjunctos aliquos sumtus haberent, quos bonorum haeredes sive naturales, sive testamento aut donatione tales, a se amoliri cuperent, id sacrorum perpetuitati saepe obstabat. Hoc vero ad partem loci Ciceroniani juridicam pertinet, ideoque nunc quidem nobis erit differendum.

§. 7. Quos *sumtus* sacra privata familiis importaverint, et interdum postulaverint, nunc erit dispiciendum. Haud adeo tenues eos fuisse, si vel non aliunde constaret, concludi posset ex Latinorum proverbio: *sine sacris haereditas*, quod Plautus jam adlegavit in versu, quem fabula Captivi ***) adhuc servat: "*sine sacris haereditatem sum aptus effertissimam.*" Festus de hac formula: ****) "dici solere in pro-

*) de Legib. II. c. 27.

**) pecunia Jurisconsultis Romanis generatim *bona* complectitur et ea, quae vere et actu sunt in patrimonio alicujus. L. 39. §. 1. L. 49. L. 222. D. eod.

***). Act. IV. Sc. 1.

****) ad v. *Sine sacris haereditas*.

verbio (asserit), cum aliquid obvenerit sine ulla incommoda appendice; quod olim sacra non solum publica curiosissime administrabant, sed etiam privata; relictusque hæres sic pecuniæ, etiam sacrorum erat, ut ea diligentissime administrare esset necessarium." a) Ubi *domus* aliqua *consecranda*, vel post incendium, aut ruinas quacunque causa provocatas *instauranda*, ubi *sacellum* diis gentilibus aut familiaribus inaugurandum, ubi numinis domestici nova *statua aut imago* erigenda et in suo loco *ponenda* erat, requirebantur absque dubio solennes caerimoniae, nequid dicam de perpetua sacelli, lararii, imaginum conservatione, purgatione, reparatione, hæc et multa alia impensas haud parvas continuo postulabant. Exemplum suppeditat solennis domus Ciceronianæ post ejus ab exilio reditum consecratio. "Meam domum, inquit auctor,*) P. Lentulus consul et pontifex, P. Servilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Messala, L. Lentulus flamen Martialis, P. Galba, Q. Metellus Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius Rex sacrorum, M. Scaurus, M. Crassus, C. Curio, Sex. Cæsar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinovanus, Q. Terentius, pontifices minores, causa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia amplissimorum ac sapientissimorum civium adstante, omni religione, una mente, omnes liberaverunt." Quamvis enim singularis harum ædium per turbas Clodianas profanatio, qua Libertati (s. ut Cicero interpretatur Licentiæ) dicatæ illæ fuerant, istam consecrationem solito celebriorem fecerat, concludi tamen inde aliquatenus potest, si non pari, saltem simili ratione; domus vulgaris privata sacra fuisse, et certe non sine sumtibus, initiata. Si desiderat Lector statuæ Libertatis, Tullio absente in eadem e cinere erecta domo, auctore Clodio factam cum

*) orat. pro domo c. 6.

multis ambagibus dedicationem, illum ad caput ejusdem orationis 46 et 48 ablegamus. b) Accedebant plures *feriæ* et *cærimoniæ* variis occasionibus a familia colendæ et religiose obeundæ. Cicero has nominat, et Festus eas paucis explicat. Ille in Lib. de Legib. II^{do}: *) »Videtis, ait, omnia pendere ex uno illo, quod pontifices pecuniam sacris conjungi volunt: iisdemque ferias et cærimonias adscribendas putant.» Festi**) verba sunt: »privatæ feriæ vocantur sacrorum propriorum, velut *dies natales, operationis, denecales*.” His addere juvabit Macro- bii dicta: ***) »Sunt præterea feriæ propriæ familiarum, sunt singulorum, ut natalium, *fulgurumque susceptiones*, item *funerum* atque *expiationum*.” Ex his cum pleraque per se intelligantur, unum modo alterumque breviter explicabimus. Feriæ sunt dies cessationum ab opere. Dies natalis plerumque de hominibus quidem sumitur, forte tamen interdum de numinis, in sacro privato culti, natali o: die, quo primum huic insertum fuerat, sumebatur; sic enim Cicero†) natalem Salutis vocat i. e. diem, quo templum Saluti dicatum erat. Operatio esse videtur sacrificatio; nam apud Plautum††) hic versus habetur: »Ut isthæc operatio crimen expiet,” et operatus, pro sacris operato, haud raro occurrit.†††) Denicales dies appellantur, quibus hominis mortui causa familia purgabatur. Festus vocem a Græco *νεκρός*, Ci-

*) cap. 20.

**) ad v. *Privatæ feriæ*.

***) Saturnal. I, 16.

†) ad Atticum 4, 1.

††) in fragment.

†††) Omnia sunt operata Deo. Tibull. 2, 1. 9. Vidit se operatum. Tacit. Annual. 2, 14. 1.

cero a nece,*) derivavit. Cum omnes ejusmodi feriae conjunctae essent cum sacrificiis, quaedam cum epulis et conviviis, non dubitandum, eas multis dispendiis familiae constitisse. c) Uti, quae antea memoravimus, sacella non poterant non plures postulare impensas, sic, quando familia aliqua utebatur *aedituo* sepulchrali, quod de Sergia notat inscriptio, vel proprium habebat *sacerdotem*, quod itidem inscriptio memorat,**) talia sumtus non leves necessario adferebant. Verum de inscriptionibus hanc rem illustrantibus in alia commentatione longius disseretur. d) Dispendiosa denique etiam erat *Larum* religio, magis ob sacrificiorum, libaminum, donationum, quae illis offerebantur, continuam frequentiam, quam propter cultus splendorem, is enim vulgo satis simplex fuisse videtur. Si puer aut puella***) votum aliquod sibi carum impleri cupiebat, thure; vino, coronis Lari supplicabat; cum toga virilis a juvene sumebatur, suspendebatur Lari bulla, si miles honeste erat dimissus, sua arma ei dedicabat. Vir peregrinationem moliens vel ab eadem rediens, matrimonium cum uxore jungens, hostes devincens, aut quamcunque rem graviolem suscipiens, Laris nunquam erat immemor; idque inter pauperes non minus quam inter divites vulgare fuisse reperitur. Observabatur plerumque in hoc cultu simplicitas; nec tamen exempla majoris etiam in eo luxus desiderantur. Habebant interdum ditiores armaria ad Lares reponendos longa et celso suggestu in altum elata, columnis, antis, coronide, fronte caeterisque architecturae ornatibus decorata. Claudebantur valvis, et, quoties sacra fiebant do-

*) de Legibus 2, 22.

**) Reinesii Inscr. Classis 5. n. 53.

***) Prologus ad Plauti Aulular.

mestica, hæ aperiebantur. Cujus rei argumentum ex monumentorum veterum reliquiis Passerius*) suppeditavit.

§. 8. Superest, quomodo sacra privata in comitiis Romanis tractata fuerint, paucis exponere. Constat satis, triplicis generis in hoc populo fuisse comitia, videlicet curiata, centuriata, tributa, ista jam a Romulo, illa a Rege Servio, hæc sub finem 3ⁱⁱⁱ ab u. c. seculi instituta. *Curiata comitiu* sola erant, ad quæ sacra privata omni tempore deferebantur. Id vero valde notabile; nam cum hæc sacra ab una familia ad alteram non transferrentur, nisi in comitiis, quæ, quamdiu res Romana stabat, nobilissima censebantur; cum præterea, ut vidimus, sacra privata arctissime nexa essent cum gentium familiarumque opibus; inde luculenter patet, quam constanter per VIII & ultra secula Romani prudentes id egerint, ut familiarum opes non nisi cum publica auctoritate ad novos dominos transirent, utque adeo illæ, quamdiu id fieri posset, salvæ conservarentur. Erant curiæ origine tenus consociatio primarum in natione gentium, quæ patriciarum stirps fiebat, quæque tuendæ religioni, et civitatis saluti præcipue invigilabat. Per multa secula, inter multas regiminis vices, pluribus quidem rationibus diminuta est comitiorum curiatorum potestas; sed, licet comitiis centuriatis, jam a Servio Rege institutis, et deinceps comitiis tributis cedere cogerentur, quædam tamen, eaque in civitate gravissima, sibi retinuerant, videlicet: 1) auspicia;**) nam ea a solis patriciis progredi posse, res evicta semper putabatur. 2) collegium pontificum in his comitiis erat eligendum, Rexque sacrificulus et flamines inaugurandi.

*) ad vasa Etrusca diss. II. cfr. Jer. Mülleri libellus supra citatus, pp. 68-75.

**) de tota comitiorum ratione Lectorem ablego, cum ad plures tractatus, qui de hac re in Thesouro Antt. Romm. leguntur, tum ad recentius opus: C. F. Schulze von den Volksversammlungen der Römer. Gotha 1815. 8va.

3) nullum imperium, i. e. nulla potestas militaris, nisi in comitiis curiatis solenniter traditum, ratum esse poterat. 4) hic sanciebatur et *arrogatio*, dum homo vesticeps et sui juris, et *adoptio*, dum homo alicui extraneus, filii loco in talis jura suscipiebatur. Ratio erat, quod religionem a majoribus relictam tueri oportebat, eam vero interiri pati nefas putabatur, quodque sic arrogatus vel adoptatus, in arrogantia vel adoptantis familiam et sacra transibat. 5) hic quoque fiebat *sacrorum detestatio*. Ex pluribus hanc formulam explicandi modis, eum mihi lingvæ rationibus maxime consentaneam videri fateor, quo adoptatus vel adrogatus profiteretur, se familiæ, ad quam huc usque pertinisset, sacris renunciare, atque ad novæ, cui nunc nomen daret, familiæ sacra transire.

Prolusionis hujus finis est, ut solennia celebranda annunciet, in mutatione Magistratus Academici apud nos mense Junio quotannis haberi solita. Devolvitur hac vice illa provincia a Medico ad Facultatis Philosophicæ membrum. Annuente COLLEGIO REGIO, quod res academicas et scholasticas apud nos moderatur, Panegyrim indicimus in auditorio templi Domus Regiæ conventuram d. XI. Junii h. XII. Habita oratione publica de regimine Universitatum diætetico, RECTOR UNIVERSITATIS **OLAUS LUNDT BANG**, Medicinæ Doctor & Professor publicus ordinarius, numos aureos, ingeniî diligentiaque præmia, civibus Academicis porriget, qui in certamine literario a. 1824 instituto, palmam reportavere. Victores in singulis disciplinis pronuntiati fuerunt: in Theologia. *Marcus Pauli Hvass*, Cand. Theol.; in Medicina, et Historia Naturali: *Petrus Wilhelmus Lund*, Candidatus Philos.; in Historia:

Carolus Holgerus Wisby, Candid. Theol. In Philosophia ad palmam proxime accessisse judicatus est *Paulus Rützou*, Candidatus Theol. Finita distributione Orator Collegam suum, Rectorem designatum, *Virum Illustrum & Amplissimum*, Doctorem Philosophiæ **JOHANNEM CHRISTIANUM ÖRSTED**, *Professorem Physices Ordinarium et Consistorii Assessorem, atque Ord. Danebr. equitem cæt.*, invitabit, ut, conscensa cathedra, catenam auream, cæteraque novi muneris symbola et instrumenta accipiat; tumque illum anni Academici sequentis Rectorem gratulabandus proclamabit. Bona vota precesque pro Regis et Domus Regiæ, pro patriæ et literarum salute, oratore præeunte, ex pleno omnium præsentium pectore fundentur.

Frequentes adeste *Lectores Benevoli*! utque omni rei cum publicæ, tum literariæ, bene sit, nobiscum vovete, sperate, auguramini!

Datum Hauniæ d. VIII. Junii Anno MDCCCXXV.

SUB UNIVERSITATIS SIGILLO.

